

planine jugoslavije

PLANINE JUGOSLAVIJE

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

m l a d o s t

ZAGREB - 1967

Penjemo sjevernu stijenu Grude, vapnenačke gromade, koja se sa jugozapadne strane jedinstveno lijepe Skrke sa svojom oko 700 m visokom, dijelom nadvisnom stijenom ustobočila nad početnim prodorom Sušice, u srcu Durmitora. Prvi smo penjači u ovom jedinstveno lijepom vrletnom stijenu ponosnoga Durmitora. Daleko od označenih staza, daleko od planinarskih skloništa, pa čak daleko i od čobana koji nakon I svjetskoga rata i kratkotrajne austrijske okupacije još uvijek nisu zauzeli svoja ljetna pasišta u dubokoj Skrki. Upravo smo napustili niz strmih kamina i ispenjali se na istavljenu zaravan iz koje uzani pas u stijeni obćava da će nas izvesti na travnatu, inače s protivne južne strane lako pristupačnu glavicu našega vrha. U jutarnjem suncu koje nas je obćilo nakon što smo napustili tamne kuloare, što poput dubokih brazgotina sijeku gotovo okomitu stijenu, bijeli se nad nama zaista nalik na ogromnu grudu snijega zaobljena glavica našega vrha, malo naklonjena prema dubokoj Sušici. Zbog toga su ovaj vrh vjerojatno i prozvali Gruda. Bjelina njezine glavice jasno iskaće od tamnije i još više razdrte stijene susjednoga Prutaša. Iz dubine nas, poput dva zelena oka, pozdravljaju oba ledenjačka jezerca u dnu Skrke, a na protivnoj strani oko nam bludi po mrkom nevjerojatno razdrtom stijenu gotovo 1000 m visoke kamene pregrade što je u blagom polukrugu sa sjevera oivičila ovaj biser Durmitora. Dotada još nitko nije bio pokušao da uđe u to stijenje, pa ni lovci za divojarcima, toj najplemenitijoj divljači ove tada daleke planine. Ali dok se sa sjeverozapadne strane skupina oko Bobotova kuka (2522 m) najvišeg vrha Durmitora, izdigla visoko u modro južnjačko nebo, pogled nam prema zapadu prelazi preko ogromne visoravni, izbrazdane tek dubokim kanjonima rijeke Sušice, Pive i Tare. Daleko na zapadu okružuju onda u ljetnoj sumaglici horizont daleko razdrti bijeli vrhovi Bioća, Maglića i njihovih susjeda.

Ova poput ploče ravna, samo negdje blago ustalasana, oko 1500 m nadmorske visine uzdignuta visoravan, koja zaprema ćitavi vidokrug sve do bijelih vrhunaca daleko na horizontu, isprekidana je samo dubodolinama rijeka, koje na svojim uzanim i gotovo okomitim stranama skrivaju u svome i do 1000 m udubljenom koritu srebrni odsjev svojih vodenih brzica. Upravo ove nepregledne travnate površine i skupine bijelih vapnenaćkih vrhova, koji se sa svojim stijenjem uzdižu još za 1000 m više, i kanjoni bistrih planinskih rijeka, sakrivenih u hladu svojih strmih stjenovitih strana, izgrađuju osnovne crte ovoga planinskog pejzaža. Ako k tome još dodamo daleki odsjev modroga mora na južnom horizontu, ili sa planina bližih morskoj obali direktan pogled na morsku pućinu i niz razbacanih otoka bliže uz kraj, ili bogato raščlanjenu obalnu crtu s bezbroj svojih zaljeva, uvala i uvalica, onda smo, mislim, dali glavnu karakteristiku ove naše planinske zemlje, koja nosi naziv Jugoslavija.

Taj planinski lanac Dinarskih planina, koji ćini glavnu okosnicu ćitave Jugoslavije, zapoćinje daleko na sjeverozapadu na krajnjim obroncima Istoćnih Alpa, da na jugoistoku završi na obalama Egejskoga mora u skupini oblacima ovjenćanih vrhova, u boćanskom Olimpu. I on, kao i Alpe, dio ogromnoga sredozemskoga orogena, razlikuje se od njih svojom bezvodnoćću, uzrokovanom vapnenaćkom graćom, koja propuća vodu i na taj naćin stvara velike prostore bez površinskih tokova. Osim toga, u ove planine nije ćovjek samo postepeno proćirao, kao u Alpe. One su u ćitavom svojem opsegu oćuvijek stvarale ekumenu ćovjeka, koja je upravo zbog ovih svojih maloćas istaknutih karakteristika nametala svojim stanovnicima odrećeni naćin života, odrećenu ekonomiku. I upravo je ta ekonomika bila onaj glavni faktor koji je, van dohvata razlićitih etnogenetskih procesa kroz tisućljeća izgradio zajednićke karakteristike Dinaraca, stanovnika ovih planinskih oblasti, bez obzira na jezik i njihovu nacionalnu pripadnost. Upravo je ta ekonomika stvorila planinca, polunomadskoga stoćara, odrasloga u slobodi njegova gorskoga zavićaja, ponosnoga i hrabroga ratnika, uvijek spremnoga da tu svoju slobodu brani i da za nju i pogine. Od Augustova carskoga Rima pa do najnovije historije svi su strani zavojevaći lomili zube upravo o te znaćajke ovih planinaca.

Ali kao pravi nomad, kome je škrtá priroda prućila samo ogranićene mogućnosti za život, njegov se pogled uvijek sa ćežnjom gubio u bogatim ravnícama panonske nizine ili toploga južnoga Primorja, sa raznolikim i lakšim mogućnostima privrećivanja. Dinarske su planine stvarale u svojim njedrima onaj vrutak svjeće i zdrave ljudske snage, koji je uvijek ponovo oćivljavao krv trgovaćkih primorskih gradova, zatvorenih u uske zidine svojih obrambenih kula. On je uvijek ponovo osvjećavao i bogato napućene ravnice Posavine i Podunavlja s vjećitim pretićkom svoje ljudske snage. Ali te su planine ujedno stvarale i zaćtitu u doba stranih invazija. U njihovim neprolaznim klancima i tećko pristupaćnim gudurama narod je nalazio prirodno skloniće pred premoćnim neprijateljem koji je lako osvajao nezaćšićene ravnice i otvorenu morsku obalu.

Kako upravo ove zemlje stvaraju prelaznu zonu iz euraćijskih stepa na sjeveroistoku, a nordijskih ravnica i Srednje Evrope na zapadu za bogato Sredozemlje, a poimenićeo za Peloponeski i Italski poluotok, to su se u toku historije upravo na ovom tlu ćesto ukrćtavali maćevi. Upravo se ovdje stvorila ona sudbonosna granica izmeću istoka i zapada, prelomna zona dvaju svjetova i dvaju gledanja na svijet, koja je baš ovdje dovela do odvajanja nekad jedinstvenog imperija na istoćno i zapadno carstvo i takva krajina ostala sve do danas. Nije slućajno da je upravo jedan Dinarac po roću, veliki Dioklecijan, duboko shvatio ovu ćinjenicu i prvi proveo diobu carstva. Upravo na tom zemljištu velike mase primitivnoga ljudstva dolazeći iz širokih prostranstava